

Notícia d'un Galceran català esmentat com a «Garcilaso»

Autor: Pep Mayolas

Data de publicació: 04-05-2016

Apareix un nou indici historiogràfic per reblar que el famós Garcilaso de la Vega seria la versió censurada del poeta i humanista català Galceran de Cardona i de Requesens

Que el prestigiós poeta castellà Garcilaso de la Vega (Toledo, principi de s. XVI – Niça, 1536) responia a la suplantació d'un poeta català del Renaixement fou una de les primeres hipòtesis que En Jordi Bilbeny em va suggerir d'investigar l'any 2007, poc abans d'integrar-me a l'aleshores incipient Institut Nova Història. Després de resseguir algunes de les pistes que en Jordi va posar al meu abast —els vincles del pretès Garcilaso amb Barcelona, on va fer testament i on va deixar la seva obra en dipòsit, a cura del seu amic barceloní Joan Boscà, a més de ser la ciutat on se'n féu la primera edició impresa—, vaig aconseguir d'assenyalar un primer candidat català en la personalitat d'En Galceran de Cardona i de Requesens (? , finals del s. XV - ?, després de 1534), una figura que s'avenia força amb la cronologia vital del suposat poeta de Toledo.

Malgrat la poca informació disponible sobre el noble català, aviat es van poder establir una sèrie de paral·lelismes amb el famós Garcilaso¹. Un dels aspectes que cridaven més l'atenció sobre En Galceran de Cardona era precisament això: que tot i tractar-se d'un coper de l'emperador i pertànyer a la família més prominent del Principat, la dels ducs de Cardona, les dades sobre aquest fill del governador de Catalunya —En Pere de Cardona i Enríquez (s. XV – 1546), cosí del Rei Catòlic— són alarmantment escasses. En Galceran, a més, no era un Cardona qualsevol: entre el seu pare, oncles i besoncles hi trobem dignitats com ara Grans Conestables de la Corona, un arquebisbe i cardenal de Mont-real (Sicília), dos arquebisbes de Tarragona, tres bisbes de Barcelona i dos d'Urgell, una virreina de Navarra i un virrei de Sardenya, dos governadors de Catalunya i l'abadessa de Pedralbes que identifiquem amb Teresa de Jesús. Doncs bé, enmig d'aquesta lluita competència, el gramàtic Martí Ivarra adreça la dedicatòria de la Crònica d'En Pere Tomich (1534) a En Galceran de Cardona bo i anomenant-lo «llum dels ducs de Cardona»², en allò que sembla un reconeixement pel que toca a les matèries pròpies de l'Ivarra: les lletres clàssiques i el món humanístic.

Com Garcilaso, En Galceran de Cardona no va publicar res en vida. De l'obra del català no n'ha quedat ni rastre, la

qual cosa ens va empènyer a considerar que almenys una part de la seva poesia s'hauria traduït i estampat atribuint-la a Garcilaso de la Vega, del qual sí que ens han arribat un seguit d'edicions pòstumes. Definits els paral·lelismes entre els dos personatges, la investigació restà en suspens, a l'espera d'una ampliació. Mentre aquesta ampliació no arriba, però, avui tinc el goig d'anunciar un nou indicatiu que vindria a reforçar sòlidament aquella hipòtesi primerenca. La troballa pertany a una obra editada a Brussel·les l'any 1830 i m'ha estat facilitada per l'investigador Josep Barba, a qui agraeixo la deferència.

El paràgraf on apareix l'objecte del nostre interès és el següent: «Les deux armées napolitaine et florentine, rangées sur les hauteurs en amphithéâtre, et les habitants de Piombino, du haut de leurs murs, considéraient avec inquiétude la vaste mer par où tous les convois devaient leur arriver. Dix galères napolitaines, commandées par Garcilaso de Requesens, gardaient le rivage: les Florentins n'en avaient que quatre; mais soit confiance dans leur grandeur et la supériorité de leur manœuvre, soit détermination de tout tenter pour délivrer Piombino, elles n'hésitèrent pas à attaquer la flotte royale, le 15 juillet au soir».3

La confrontació naval té lloc a començaments d'estiu de l'any 1448 i recull un episodi de les accions empreses pel rei Alfons el Magnànim contra la república de Florència. El comandant de les deu naus napolitanes era En Galceran de Requesens i de Santacoloma, antic batlle general de Catalunya, més tard portantveus de governador del Principat i enriquit pel monarca amb la donació de la baronia de Molins de Rei i la parròquia de Santa Creu d'Olorda4. Sabem que es tracta d'aquest personatge perquè l'Alan Ryder, expert en el període del Magnànim, ens avisa que «En Requesens navegà des de Barcelona per reunir-se amb el rei pel març de 1448, a temps d'obtenir un major favor reial per jugar un paper prominent en un setge fallit de Piombino»5. Abans de donar-nos aquesta dada, En Ryder s'ha passat una pàgina sencera parlant-nos d'En Galceran —amb aquest nom— de Requesens, de la seva condició de servidor de confiança del rei, i ens ha dit que els Requesens eren una família noble originària de Tarragona que començà el seu espectacular ascens en servei de la corona quan el pare d'aquest Galceran —En Lluís de Requesens i de Relat— s'arreglerà amb la facció Trastàmara durant l'interregne (1410-1412), després de la qual cosa fou recompensat amb l'ofici de governador general de Catalunya6, càrrec que també detindran l'al·ludit Galceran i el seu fill del mateix nom.

Doncs bé, aquell Galceran de Requesens que a l'obra d'En Jean Charles Léonard Simonde de Sismondi apareix com a «Garcilaso de Requesens», és el besavi del nostre poeta Galceran de Cardona i de Requesens. Casat des de 1434 amb Elisabet Joan de Soler, «tingué sis fills i set filles. En morir deixà, a més de Molins de Rei i Santa Creu, Altafulla, Torredembarra, la casa de Clairà, el palau reial menor de Barcelona que li donà Joan II, naus i censals, fortuna que, consolidada per accions pirates i negocis, li permeté de dotar amb mil florins cada una de les filles i fomentar sobre una bona base l'enlairament del seu llinatge»7. Fill d'aquest fou En Galceran de Requesens i Joan de Soler, primer comte de Palamós, comte de Trivento i Avellino i baró de Calonge. Pel seu matrimoni amb Elena del Balzo fou cunyat del rei Fadric I de Nàpols (1496-1504), que estava casat amb la germana d'Elena, Isabel del Balzo. El comte de Palamós i Elena del Balzo tingueren una filla, Joana de Requesens, que es casà amb En Pere de Cardona i Enríquez i foren pares de tres nois, com a mínim: En Pere, En Ferran i En Galceran, el nostre poeta. Un dels paral·lelismes que observarem al seu moment és que a Garcilaso de la Vega també se li atribuïen uns germans anomenats Pedro i Fernando8.

La història ens sorprèn amb un segon matrimoni del I comte de Palamós amb Beatriz Enríquez, de la qual tindria dues o potser tres noies, a saber: Isabel, Joana i Maria. En el regest d'una escriptura de repartiment d'herència del comte, aquesta Isabel i la primera Joana —filla d'Elena del Balzo— no s'esmenten per enlloc: semblen no existir9. I la segona Joana, que es diria «de Requesens i Enríquez», apareix sovint com a muller del governador Pere de Cardona i mare d'En Galceran, de manera que es confon amb la seva germanastra gran, Joana de Requesens i del Balzo.

Aquestes imprecisions inexplicables en l'arbre genealògic ens haurien de posar alerta sobre la possibilitat d'un desdoblament de personatges que busca la confusió deliberada, per així impedir-nos d'arribar a alguna certesa sòlida sobre l'origen i la vida d'unes figures cabdals del Renaixement català. I aleshores, l'evidència de com el nom «Galceran» havia estat reemplaçat per «Garcilaso» en les fonts consultades pel redactor de la Histoire des républiques italiennes du moyen-âge al segle XIX, constitueix una prova altament simptomàtica de la mecànica de substitució documental. Així com en altres ocasions constatem que els «Córdoba» o els «Cárdenas» substitueixen sovint els Cardona, o «Toledo» sol substituir Tarragona, o «Valladolid» substitueix gairebé sempre València, acabem de comprovar com la fórmula castellana «Garcilaso» es va utilitzar per tapar el nom català «Galceran» en un cas que no es referia al poeta. I això ens revela que anàvem pel bon camí, de tal manera que avui podem dir que el màxim exponent de la lírica castellana renaixentista Garcilaso de la Vega és, de forma cada cop més probable, una personalitat fictícia que suplanta el poeta i humanista català, d'obra avui perduda, En Galceran de Cardona i de Requesens, «llum dels ducs de Cardona».

Pep Mayolas

- 1 JOAN CALSAPEU, Garcilaso de la Vega... o ...Galceran de Cardona?, Institut Nova Història, 1 de maig de 2010, <http://www.inh.cat/articles/Garcilaso-de-la-Vega...-o...-Galceran-de-Cardona->
- 2 JORDI RUBIÓ i BALAGUER, Estudis de literatura catalana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat SA, Barcelona, 1992, vol. X, p. 107.
- 3 JEAN CHARLES LÉONARD SIMONDE DE SISMONDI, Histoire des républiques italiennes du moyen-âge, Société Typographique Belge ad. Wahlen et Compagnie, Brussel-les, 1838, Tom 5è, p. 157.
- 4 CARME BATLLE, Gran Enciclopèdia Catalana, Enciclopèdia Catalana SA, Barcelona, <http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0054993.xml>
- 5 ALAN RYDER, The Wreck of Catalonia: Civil War in the Fifteenth Century, Oxford University Press Inc., New York, 2007, capítol 4, "A Clamorous Peasantry", sense paginació https://books.google.es/books?id=39jy65e5f_UC&pg=PT35&lpg=PT35&dq=piombino+requesens+1448&source=bl&ots=jsLGFORWEF&sig=PRm7Yv9bM2v_iCdJt1ts1KFqESA&hl=ca&sa=X&ved=0ahUKEwjVxNKWtvfLAhUM8RQKHUnVAgkQ6AEIKTAB#v=onepage&q=piombino%20requesens%201448&f=false
- 6 Ídem.
- 7 CARME BATLLE, ob. cit.
- 8 MARIANO CALVO, Garcilaso de la Vega: apunte biográfico, 4 de març de 2011, <http://catedraespanolaclasica.blogspot.com.es/2011/03/garcilaso-de-la-vega-apunte-biografico.html>
- 9 Datada el 2 de setembre de 1519, l'escriptura —segons el regest— només parla de dues filles en el repartiment, i hi manca Isabel, la presumpta esposa del virrei de Nàpols Ramon de Cardona-Anglesola: «Beatriu Enríquez de Requesens, vídua d'en Galceran de Requesens, comte de Palamós, al principat de Catalunya, i de Trinito i Avellino, al regne de Sicília, procuradora de la seva filla Joana de Requesens, comtessa de Claramunt, d'una banda, i la seva altra filla Maria de Requesens, de l'altra, per tal de constituir la dot de la dita Maria en el seu enllaç amb Antoni de Cardona, estableixen la divisió dels censals morts que havien rebut del seu pare». Vg. <http://www1.bnc.cat/vilassar/prop.asp?top=trinito>